

Japán erdeiről és erdőgazdálkodásáról

3. rész

A japán erdőgazdálkodás gazdasági környezete

Japán a külföldi szakemberek és a Zöld Mozgalom gyakran emlegeti a „Világ fafűrója”-ként, amely ügyelve saját erdő-kincsére, inkább más nemzetek erdeiből fedezi irdatlan faszükségletét. Japán fakereskedelmének fenti megbélyegzése csak részben jogos. A következőkben arról lesz szó, hogy mi vezetett a jelenlegi helyzet kialakulásához, és mindez milyen következményekkel jár a japán (magán)erdőgazdálkodásra illetve a nemzetközi fapiaci viszonyokra nézve.

Japán valóban óriási mennyiségben fogyaszt fát. A 90-110 millió m³ éves faanyagszükségletének nagyobb részét az építőipar, kisebb részt pedig a cellulóz- és papírpar igényli. A faanyag építkezésnek régi hagyományai vannak a fában gazdag szigetországban. Azonkívül, hogy itt találjuk a világ legnagyobb és a világ legöregebb faépítményét is (Nara), az újonnan épülő lakóházak 54%-a, alapterület tekintve, ma is fából készül (1998). Bár ez kívülről aligha látszik a szigorú tűzvédelmi előírások miatt műanyaggal burkolt felületeknek köszönhetően.

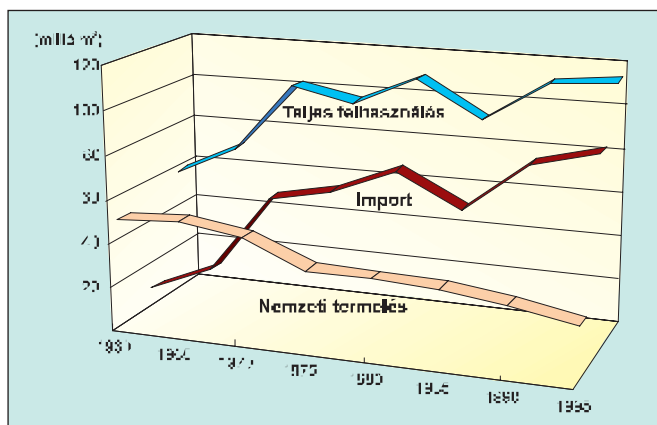
A meleg és nedves klíma miatt a lakóházakat könnyű szerkezetűre, és – a gyakori földrengések, illetve szerintem inkább a fogyasztói társadalom kínálati oldalának érdekei miatt – igen rövid, kb. 30 éves, időtartamra tervezik. A „megöregedett” házakat lebontják és megsemmisítik, hogy az építőipari vállalatok kellő mennyiségben megrendelésekhez jussanak. Japán a fogyasztói társadalmak ékes példája: ha valami meghibásodik vagy lejárt az ideje, akkor azt azonnal újabbra kell cserélni, mert vagy nem lehet megjavítani, mert eleve úgy szerkesztették meg, vagy maga a megjavítás többbe kerülne, mint a csere.

Mindez természetesen nem volna probléma akkor, ha a szigetország ezt a 90-110 millió köbméteres éves fa mennyiséget saját forrásaiból fedezné. Ahonnan egyébként már nagy részét fedezhetné is, hiszen a 10 millió hektáros mesterséges faállomány éves folyónövedéke ha minőségben nem is, de mennyiségben már-már biztosítani tudná. Azt, hogy Japán mégsem aknázza ki

kellő mértékben ezt a lehetőséget, és a fatermékeket tekintve mindössze csupán alig 20%-ban önellátó, mentségére legyen mondván, nem teljesen önszántából teszi.

A II. világháborút követő időszakot (1945-1960) a fa iránti növekvő igény jellemezte. Az ország újjáépítéséhez igen nagy mennyiségben volt fára szükség, és kezdetben a fűtéshez szükséges nyersanyagot is a tűzifa, valamint a faszéntermelés biztosította. A fakitermelésekkel párhuzamosan megindult a nagyléptékű erdőtelepítés, a fakereskedelem biztató jövője reményében; a 70-es évekig évi 350-400 ezer hektáros mértékben. Az erdőtulajdonosok a saját szükségletük kielégítésén kívül már eladásra is természetkezelték fát. Japán ekkor, 1960-ban, 87%-ban saját fakészletéből fedezte faigényét. A japán erdőgazdálkodásnak aranykora volt ez az időszak.

A 60-as évek derekától azonban megváltozott a helyzet: az Egyesült Államok nyomására, a II. világháborúban vesztes, politikailag függőségben lévő Japán liberalizálni kényszerült piacait. Bár a japán kereskedelmi mérleg már többletet mutatott ekkor, és így nem volt többé igazán szükség a behozatali cikkek szigorú korlátozására, a valódi okot azonban a Csendes-óceán túlsó oldalának érdekszférájában kell keresni. Az amerikai elemzők ekkor már jól tudták, hogy a műszaki és elektronikai iparban nem fogják tudni felvenni a versenyt Japánnal, a dollár kiáramlása már megindult az országból. Az első szektorbeli termékeket illetően azonban az Egyesült Államok óriási előnyben volt Japánnal szemben; az igen elaprózódott birtokstruktúrájú japán mezőgazdaság, ahol mind a föld, mind pedig a munkaerő ekkor már a legdrágábbak között volt a világon, a szabadpiac csatamezején mindenképpen alulmaradt a szinte korlátlan forrásokkal rendelkező, nagybirtokú amerikai mező-

2. ábra. A nemzeti termelés és az import fanyersanyag arányának alakulása 1960-1995 között

gazdasággal szemben. Nem volt ez másként a fa esetében sem, ahol a hazai fatermékek árai ekkorra már elérték a nemzetközi árszínvonalat. A japán fatermelés és erdőgazdálkodás kálváriája megkezdődött.

Az import faanyag túlsúlyba kerülésével Japán önellátósága a fatermékeket illetően, az 1960-as 87%-ról 1969-ig 49%-ra, majd 1996-ban mindössze 20%-ra csökkent (2. ábra). Az erdőgazdálkodás jövedelmezőségének csökkenésével egyre többen hagytak fel ezzel a tevékenységgel és vállaltak munkát a második és harmadik szektorban. Ezzel megkezdődött az erdőgazdálkodás munkaerejének „exodus”, mellyel teljes gazdálkodói közösségek, sőt falvak szűntek meg, illetve néptelenedtek el.

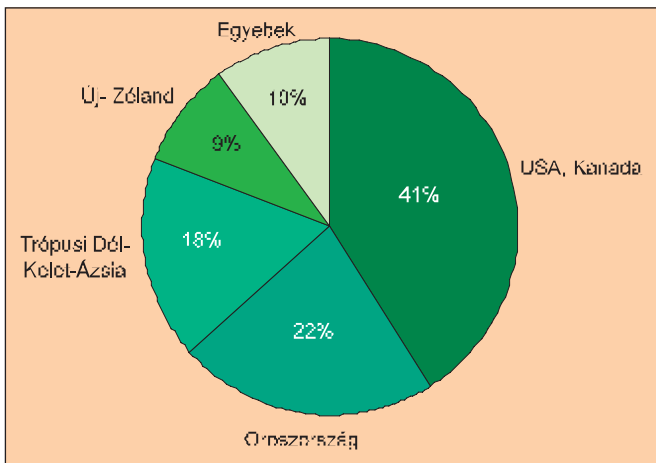
Régebben, a vidéki japán családokban az apa kenyérkereső tevékenységét a „csónan”, vagyis a legidősebb fiútestvér örökölte és vitte tovább. Ma, azon ritka esetben, amikor még egy erdőgazda jelenleg is folytat erdőgazdálkodást, szinte kivétel nélkül az az oka, hogy egy konzervatívabb családban felnőtt legidősebb fiú, a többé-kevésbé családi kényszernek eleget téve, folytatja az apa tevékenységét. Egyre több család vált meg a már terhet jelentő erdőbirtokától és keresett más területen megélhetési forrást. A 10 millió hektár mesterséges erdő tényleges tulajdonos, illetve gazdálkodó nélkül maradt, aminek eredménye a már tárgyalt, gazdátlaná vált erdők kezeletlensége és elhanyagoltsága. A japán nemzeti erdőgazdálkodás ellehetetlenedése azonban csak az egyik, kevésbé súlyos oldala

Erdés Sop 20

Z Bál
ron
02

3. ábra. Az importált fa származása (1998)

annak a problémakörnek, amit a fake-reskedelem 60-as évekbeli liberalizálása okozott.

Honnan importál Japán fát? Az 1998-as helyzetet a 3. ábra mutatja.

Bár Észak-Amerika (különösen Alaszka, Brit-Kolumbia és az Egyesült Államok északnyugati államai) részvétele mindig is domináns volt az importáló országok között, a piacok megnyitása a Föld más szegleteiben is éreztette hatását. A mértéktelen erdőirtás a legnagyobb károkat a trópusi Délkelet-Ázsiában okozta.

Időrendi sorrendben a következő országok váltak áldozataivá a szabadjára engedett fakereskedelemben: Fülöp-Szigetek (a 60-as évek közepétől a végéig), Szabah (Malajzia, a 60-as évek közepétől 1993-ig), Indonézia (a 70-es évek közepétől 1985-ig), Szarawak (Malajzia, a 80-as évek végétől 1995-ig). A fenti időszakokban mindhárom ország (Fülöp-Szigetek, Malajzia borneói provinciái, Indonézia) erdészeti erőforrásai a végkimerülés határára kerültek, és kormányaik kezdetben korlátozni, majd végül betiltani kényszerültek rönkexportjukat (a zárójelben szereplő második dátum a rönkexport-tevékenység felfüggesztésének időpontja).

Jelenleg a Délkelet-Ázsiából származó faanyag (különösen a feldolgozatlan) mennyisége csökkenő tendenciát mutat, ami egyrészt az új forrásországok; Pápua Új-Guinea és Új-Zéland (egy *Pinus radiata* nevű, ültetvényekből származó fát exportál) piacon való megjelenésének vagy megerősödésének (pl. Oroszország), másrészt pedig a régi partnerek fafeldolgozó iparának erősítését célzó kereskedelmi intézkedéseinek köszönhető.

Az, hogy Japán fakereskedelmi mérlegének, és ezen keresztül nemzeti (mágán)erdőgazdálkodásának helyzete a jö-

vőben miként alakul, az kizárólag gazdaságpolitikai tényezők függvénye. Ezek közül érdemes kiemelni. Az egyik, hogy Oroszország, valamint az Egyesült Államok és Kanada még fában gazdag nyugati államai erdészeti politikájukba mikor építenek fenntartható erdőkin-

cszárkodásra irányuló környezetvédelmi megfontolásokat és parancsolnak megálljt a térségben szintén óriási károkat okozó fakitermeléseknek és faexportnak. A másik pedig a japán kormány agrárpolitikájának alakulása. Ugyanis az 1955 óta, egy rövidebb megszakítást kivéve, folyamatosan kizárólagos hatalmon lévő Liberál-Demokrata Párt (konzervatív) alkotta kormány még mindig nem támogatja a mezőgazdaságot a megfelelő formában és mér-

tékben. Az építő- és szolgáltatóiparban, valamint a pénzügyi szférában felhalmozódó nyereség legnagyobb részét még mindig autópálya-építésekre és a környezetvédelmi szempontból káros, vitatott létjogosultságú folyótorkolat-feltöltésekre, valamint az eróziós károk kivédésére irányuló hegyoldal- és vízmosás-megkötésekre, folyószabályozásokra fordítja. A magánerdőgazdálkodás aktivitásának felélesztését, és ezen keresztül az ültetvényeszerű erdők kezeletlenségnek megszüntetését célzó állami támogatási rendszer sajnos mostani formájában, néhány kivételen adottságú szűkebb körzettel eltekintve, nem éri el, és nem is érheti el célját. A japán agrárpolitika kedvező irányú elmozdulására a jelenlegi körülmények között csak lassan van mód.

Bár a fenti politikai szintű változások nagy valószínűséggel nem egy csapásra fognak bekövetkezni, mindenesetre a japán erdőgazdasági ágazatot fel kell készíteni arra, hogy előállhat egy olyan nemzetközi fapiaci helyzet, amikor ismét a hazai forrásokra kell építenie.

(folytatjuk)

Madarász Tibor festőművész

kiállítását Tatabányán láthatták a látogatók.

A festő Kassán született 1937-ben. Tatáról elszármazott festőként ma Tatabányán él. Alkotásainak nagy része az erdőt, a tavakat, forrásokat, patakokat,

folyókat, egyszerűen a természet csodálatos értékeit mutatja. Technikája különleges akvarelltechnika. Festői munkásságát *Dobroszláv Lajos* Kossuth-díjas festőművész segítette.

Hirdessen az Erdészeti Lapokban!